

מליקה מטהרת מידי נבילה (זבחים סט)

גליון 474

בדרף סט. ת"ר יכול תהא מליקה שהיא לפניו מטמאה בבית הבליעה תלמוד לומר נבלה היא. הא נמי נבלה היא אלא ת"ל טריפה מה טריפה שאין מתרת את האיסור אף כל שאין מתרת את האיסור, יצא מליקה שהיא לפניו הואיל והיא מתרת את האיסור אין מטמא בגדים בבית הבליעה וכו'.

נבלת עוף טהור מטמאת בבית הבליעה. ובמליקת עוף קדשים דנה הברייתא לומר שאולי תטמא, וחידושה שהיות והמליקה מתרת את האיסור אינה מטמאת.

ופירש"י (בד"ה הא נמי נבילה היא) מאן לימא לן דלאו נבילה היא, נהי דהותרה מליקת חטאת העוף לכהנים מגזירת הכתוב מלכל חטאתם כדאמרן בפרק בית שמאי, עולה שלא הותרה להם תטמא בבית הבליעה, עכ"ל. מבואר ברש"י דחטאת העוף שהותרה לכהנים פשיטא שאינה מטמאת ורק עולה שאינה נאכלת ס"ד שתטמא כנבילה, קמ"ל הפסוק שאינה מטמאת.

וצ"ב בדברי רש"י שנקט לדבר פשוט שחטאת העוף אינה מטמאת היות ונאכלת לכהנים, דמה הראיה, דילמא היא מותרת לכהנים באכילה למרות שהיא נבילה אבל בכל זאת תטמא כמו כל נבלת עוף טהור. וי"ל דרש"י ס"ל שאם התורה ציותה לכהנים לאכול חטאת העוף בעזרה מסתבר שלא יטמאו דהא אסור לטמא להיכנס לעזרה. ואע"פ שאפשר לאכול קדשי קדשים בלשכות הפתוחות לעזרה ששם אין איסור טומאה אבל היה פשוט לרש"י שמצוה לאכול אותן כמו כל קדשי קדשים בתוך העזרה עצמה וממילא לא יתכן שיטמאו באכילתם. וכל החידוש של הברייתא הוא שאפילו בעולת העוף שאינה נאכלת אין טומאה. ובשיעורי רבנו משולם דוד הלוי כתב דסברא בעלמא דלא יתכן דמצות אכילת קדשים היא עצמה תטמא את הכהן.

אמנם ברש"י כת"י פירש יכול תהא מליקה שהיא בכהנים מטמאה בבית הבליעה, ובמליקת פסולין איצטריכא ליה דאילו במליקת כשרין בהדיא איתרבי בפרק בית שמאי לכל חטאתם לרבות חטאת העוף. ברש"י כת"י משמע שגם בעולת העוף כשרה פשיטא שאינה מטמאת, ורק במליקת פסולים ס"ד שיטמא. וצ"ב למה פשוט שבעולת העוף אין טומאה דהא אינה נאכלת.

ובליקוטי הלכות כתב (בזבח תודה בסוגיין) ול"נ דה"פ מנין למליקה הכשרה בכהנים שאין מטמא בגדים אבית הבליעה לזר אם אכלה, סד"א כיון דלזר הוה נבילה ממש ואם אכלה עובר בלאו דלא תאכל כל נבילה כדאיתא להדיא ביבמות לב: בשם תני ר' חייא וכן פסק הרמב"ם, א"כ אפשר לומר דלזר מטמא בגדים אבית הבליעה ג"כ. וע"ז אמר ת"ל נבילה וטריפה מה טריפה וכו' יצא מליקה שמתרת האיסור אינה זבוחה לכהנים אין מטמאה בגדים בבית הבליעה אף לזרים. וכן מצאתי בראב"ד בתורת כהנים שפירש כן וכו'.

מבואר בחפץ חיים שלכהנים גם בעולת העוף היה פשוט שאינה מטמאת וכל הנידון היה בזר שכלפיו הוי נבילה גמורה. הרי לנו ג' ביאורים בהו"א של הברייתא האם היה פשוט רק בחטאת העוף או גם בעולת העוף או גם במליקת פסולים לכהנים.

והנה דנו האחרונים במהות ההיתר של מליקה, האם היא בעצם נבילה גמורה (דהא לא נשחטה) אלא שהותרה למזבח או לכהנים או שהמליקה בקדשים היא במקום השחיטה בחולין, וממילא אינה נבילה כלל. ובחפץ חיים הנ"ל מבואר שעכ"פ לזר הוי נבילה גמורה, ולכן ס"ד שתטמא.

בנאות יעקב (סי' טז אות ג) כתב דמליקה אינה מוציאה מידי איסור נבילה לא לגבוה ולא לכהנים אלא דמצותן בכך להקטיר ולאכול באיסור נבילה, דבזבחים סט. דרשין מטריפה מה טריפה שאין מתרת את האיסור אף כל שאין מתרת את האיסור, יצא מליקה שהיא בפנים הואיל ומתרת את האיסור אינה מטמאה בגדים בבית הבליעה. הרי דאיצטריכו לדרשה מיוחדת שתטהר מליקה מטומאת נבילה. ואם כן נראה פשוט דמטומאה דאשכחן קרא הוא דמטהרת אבל לאיסור דלית לן קרא אינה מתרת, דהיקישא דטריפה בקרא

דטומאה כתוב, ולענין זה הוא דמהני מליקה אבל לא לאיסור. אלא דגזוה"כ היא להקריבה לגבוה באיסור נבילה. וכן בחטאת העוף הנאכלת לכהנים וכו'. והביא שם עוד ראיות לכך שהיא נבילה. ולפי"ז יוצא ביאור רביעי בברייתא דהו"א שאפילו חטאת העוף הנאכלת אולי תטמא כי סוף סוף היא נבילה גמורה. ועל זה באה הדרשה מטריפה דלמרות דהוי נבילה אינה מטמאת. וכן נקט בקרן אורה. אבל ברש"י מבואר לא כך אלא היה פשוט בחטאת העוף שאינה מטמאת אלא דעדיין י"ל דגם לרש"י בעצם הוי נבילה ואעפ"כ היות והותרה לכהנים באכילה בהכרח גם אינה מטמאת.

ועוד הביאו האחרונים ראייה מגמ' במנחות מה. דהואיל ואשתרי מליקה לגבי כהנים ס"ד דמותר להם לאכול נבילה ולכן כתוב בנביא יחזקאל וכל נבילה וטריפה מן העוף ומן הבהמה לא יאכלו הכהנים. חזינן דהותר לכהנים איסור נבילה ולא שאינה נבילה. (אמנם עי' תוס' חולין כ. בד"ה לא אמרן וכו'). והנה בדברי רש"י שנקט דלא איצטריך קרא לחטאת העוף שהותרה באכילה לכהנים הקשה הגרי"ז כנ"ל דאף דהותרה לענין איסור אכילה למה לא נימא דמטמאה, דהא אף דהותרה באכילה מ"מ באמת שם נבילה עליה וכדחזינן (יבמות לב:): דזר שאכל מליקה חייב שתיים גם משום נבילה, ואיך פשיטא לרש"י דמשום דהותרה באכילה לא מטמאה וכו"ל.

וביאר הגרי"ז ע"פ מה שייסד הגר"ח דטומאת נבלת עוף טהור תלויה בשם איסור נבילה לגבי אכילה, דהא תניא (דף סט:): רבי יהודה אומר יכול תהא נבלת עוף טמא מטמאה בגדים אבית הבליעה, ת"ל נבילה וטריפה לא יאכל, מי שאיסורו משום בל תאכל נבילה יצא זה שאין איסורו משום בל תאכל נבילה אלא משום בל תאכל טמא. וחידש הגר"ח שאין זה ילפותא בעלמא דעוף טמא אינו בכלל טומאת נבילה אלא ילפותא דטומאת נבילה תלויה באיסור אכילת נבילה, ועוף טמא היות ואין בו איסור נבילה אין בו טומאת נבילה. ועפי"ז ביאר הגרי"ז שזהו מה שכתב רש"י דלא איצטריך קרא שחטאת העוף אינה מטמאת דכיון דהותרה לאכילה הרי שאין בו איסור נבילה וממילא אינו מטמא.

אלא דלפי"ז יוצא שבזר שאכל שיש בו איסור נבילה יהיה טמא, דהא דין הטומאה תלוי באיסור אכילה. אבל בראב"ד הנ"ל שלמד שהפסוק בא ללמד שבאכילת זר אינו מטמא, הרי שלמרות שיש לו איסור נבילה בכל זאת אינו מטמא. וכן כתב בקובץ הערות (סי' לח אות ב) דאף זר שאכל מליקה עובר על איסור נבילה אבל אינו נטמא. וז"ל דלענין טומאה מליקתה זהו שחיטתה כמו בעגלה ערופה דעריפתה היא שחיטתה וכו' אינה מטמאה בבית הבליעה ואין שום חילוק בזה בין כהן לזר. ואף דכל הני לא אהני לענין איסור נבילה מ"מ אהני לטהרה מטומאת נבילה. וכן כתב בשו"ת משנת רבי אהרן (ח"א יו"ד סי' מב) דגם לזר טהור.

וע"כ צריכים לומר שלפי הגר"ח אם אין איסור נבילה ודאי אין טומאה דהטומאה של נבלת עוף טהור תלויה באיסור אבל יתכן שלמרות שהיא אסורה שבכל זאת לא תטמא כגון לזר או במליקת פסולים, דנתחדש בפסוק שמליקה המתרת (גם לגבי שאם עלה לא ירד) יש עליה שם מליקה המטהרת מידי נבילה.

והנה בריש דף סט. תניא כוותיה דר' יוחנן מלקה זר מלקה פסול, הפיגול והנותר והטמא אין מטמאין אבית הבליעה. ופירש"י הנותר והטמא, ולא אמרינן נפקי להו מהיתר אכילת קדשים וחל עליהו איסור נבילה למפרע. וצ"ב אמאי נקט רש"י לאיסור נבילה כשהברייתא איירי לענין טומאה. וביאר הגרי"ד דע"פ הגר"ח דבריו מובנים דהא כדי שיהיה טמא צריך שיהא בו איסור נבילה, ולכן כתב רש"י דהס"ד שיהיה טמא הוא כי יצא מהיתר אכילה וחל עליהו איסור נבילה למפרע וממילא יוצא שמליקה זו שלא התירה האיסור לא טיהרה מטומאת נבילה.

וברש"י כת"י פירש ולא אמרינן כל שאינה ראויה לאכילה או להקרבה לא אישתראי מליקה לגבה ולא יצאת מכלל נבילה שהמליקה נבילה היא ומגזירת הכתוב הותרה באכילה בחטאת העוף ולהקרבה בעולת העוף וזו שאינה ראויה לכך הרי היא בטומאתה. אשמעינן הכא דכיון דפיגול מרצה לפיגולו ונותר וטמא בשעת מליקתן ראויין היו ולאחר מליקתן נפסלו, מליקתן מטהרתן.

מפורש ברש"י כת"י שמליקה היא נבילה ובכל זאת הותרה לכהנים ולמזבח. וכאן שנאסר הו"א שיטמא, קמ"ל דהיות ובשעת המליקה הותרה כבר, אינה מטמאת למרות שנאסרה אח"כ.